

Kinaray-a Grammar sketch

Submitted to:
Dr. Josephine Daguman

Submitted by:
Rovi A. Miedes

Table of Contents

	Page
Chapter 1	----- 1
1.0 Introduction	----- 2
Chapter 2: Morphology	
2.0 Non-Linear Morphology	----- 3
2.1 Allomorphy	----- 7
2.2 Morphological Typology	----- 8
Chapter 3: Syntax	
3.0 Word Classes	----- 9
3.1 Sentence structure	----- 10
3.2 NP Structure	----- 11
3.3 Semantic Roles and Grammatical Relations	----- 12
3.4 TAM	----- 13
3.5 Organization of the Core	----- 13
3.6 Valency Change	----- 15
3.7 Verbless Clause	----- 17
3.8 Sentence types	----- 19
3.9 Subordination	----- 21
3.10 Coordination	----- 22
Conclusion and Generalization	----- 23
Bibliography	----- 24
Appendix	----- 24

Symbols and Abbreviations

ABS	absolute
DET	determiner
EMPH	emphatic/emphasis
ERG	ergative
IMP	imperative
IRR	irrealis
LN	linker
OBL	oblique
PLU	plural
PROG	progressive
R	realis
REL	relative marker
SG	singular

Chapter 1

1.0 Introduction

1.1 Background information of the language

Kinaray-a is an Austronesian language spoken mainly in Antique Province in the Philippines. It is also spoken in Iloilo province and certain villages in Mindanao that trace their roots to Antique Province or Kinaray-a speaking areas of Iloilo Province. Kinaray-a came from the word "iraya" equivalent to "ilaya" in Tagalog, which refers to a group of people residing in the mountain areas of the province. While groups of people residing near the river delta are referred to as "ilawod" from the Hiligaynon word "lawod", which refers to a large body of water (sea, ocean, lake, or strait).

Kinaray-a is also spoken in most parts of Iloilo together with Hiligaynon. Most towns of Iloilo speak Kinaray-a while Hiligaynon is mostly spoken in the city area. Due to regional proximity, media and television stations, Kinaray-a speakers can understand Hiligaynon speakers. However, only Hiligaynon speakers who reside in Kinaray-a speaking areas can understand the language. Those who come from other areas, like Negros, have difficulty in understanding the language, if they can at all. According to recent survey conducted by the Antique Provincial Historical Council there are almost 1,000,000 speakers of Kinaray-a in Antique and some parts of Iloilo and Mindanao including overseas.

It is a misconception among some Hiligaynon speakers that Kinaray-a is a dialect of Hiligaynon; the reality is that the two belong to two different, but related, language subgroups.

In September 29, 2009 the Kinaray-a NT was dedicated to the Lord and presented to the public.

Antique (/ɑ:n'ti:ke/) is a province of the Philippines located in the Western Visayas region. Its capital is San Jose and is located at the western portion of Panay Island, bordering Aklan, Capiz, and Iloilo to the east. Antique faces the Sulu Sea to the west.

Antique was one of the three old *sakups* (districts) of Panay before the Spanish colonizers arrived in the islands. The Antique was then known as *Hantik*, which was named after the large red ants found on the island, called *hantik*. (See History section below.) The Spanish chroniclers, however, recorded it as "Hantique" in the French manner. Later, the initial "h" was dropped, and the name officially became "Antique." Unlike the English term "antique", the province is pronounced "ahn-tee-keh."

(see map in Appendix A)

1.2 Phonemic statement

Sa tulad may darwa ka napulo nga Phomenic alphabet ang Kinaray-a. Napulo'g anum rugya ka dya ang consonants, kag apat ang mga vowels.

1.2.1 Kinaray-a Phonemic Consonant chart

	bilabia l		alveola r	post- alveola r	palato- alveolar	palata l	vela r	labial- velar		glotta l
Plosive	p		t				k			
	b		d				g			
nasal	m		n				ng			
trill			r							
fricative			s	dy						h
approximant						j		w		
lateral approximant			l							

(*see also Kinaray-a Phonetic consonant chart. Appendix B)

1.2.2 Kinary-a Phonemic Vowel chart

	front		central		back	
	unrounded	rounded	unrounded	rounded	unrounded	rounded
close	i					u
near-close						
close-mid			ə			
mid						
open-mid						
near-open						
open					a	

*(see also Kinaray-a Phonetic vowel chart. Appendix C)

Chapter 2

Morphology

2.0 Non-Linear Morphology

2.0.1 REDUPLICATION

Ang mga gamut nga tinaga sa Kinaray-a matawag nga *free morpheme* tungud hay may kahulugan sanda bisan wara ti idugang kananda kag magamit nga nagaisarahanun sa sangka *sentence*.

Ang mga gamut tinaga sa Kinaray-a pwede nga sambitun sa darwa ka beses. Halimbawa ang mga masunod:

2.0.1.a Verb roots

<i>tu'yo</i>	'sleepy'	<i>'tuyo-</i>	<i>tuyo</i>	'very sleepy'
<i>'panaw</i>	'walk'	<i>'panaw-</i>	<i>'panaw</i>	'walk leisurely'
<i>'lagaw</i>	'tour'	<i>lagaw-</i>	<i>'lagaw</i>	'tour' (unplanned)
<i>'pu'sil</i>	'gun	<i>'pusil-</i>	<i>'pusil</i>	'toy gun'
<i>ba'lay</i>	'house'	<i>'balay-</i>	<i>'balay</i>	'play house' 'house-to-house'
<i>ba'hul</i>	'big'	<i>bahul-</i>	<i>'bahul</i>	'very big'

Kon sambitun ang mga ugat nga tinaga sa darwa ka beses, may pagbaylo kang kahulugan nga nagahitabo. Pareho kang mga *verbs* nga ugat nga tinaga kon sambitun sa darwa ka beses, may mga okasyon nga nagabuhin ang kabug-atun kang andang kahulugan kumpara sa orihinal nga tinaga, halimbawa:

<i>'lagaw</i>	'tour/go around/visit'	<i>lagaw-</i>	<i>'lagaw</i>	'tour/visit casually'
<i>'panaw</i>	'walk'	<i>'panaw-</i>	<i>'panaw</i>	'walk leisurely'

'Lagaw *ikaw* *sa* *plasa* *sa* *rum-an*.
 tour you in plaza in morning.
 'You tour in the plaza tomorrow.'

Lagaw-'*lagaw* *lang* *dyan* *sa* *plasa* *para* *malingaw* *ikaw*.
 Tour just there in plaza so-that enjoy you.
 'Just tour in the plaza so that you will enjoy.'

Agto *kita* *sa* *binit* *kang* *baybay* *kag* *mag-* *panaw-panaw*.
 Go we to side of sea and walk leisurely
 'Let's go the the seashore and walk leisurely.'

Makahimo kita kang **notation** suno sa makita natun nga mga halimbawa, kag amo dyaay ang pwede natun mahimo:

$$[X]_{\text{VERB}} \text{ ----> } [XX]_{\text{VERB}}$$

[DIMINUTION]

2.0.1.b Noun Roots

Sa mga **noun** nga klase ka mga ugat nga tinaga, may mga hitabo man nga ginasambit ang tinaga sa darwa ka beses, kag ang kahulugan nanda kadya nangin mag-an ukon nagin gamay. Makita dya sa masunod nga halimbawa:

<i>ba'lay</i> 'house'	<i>'balay-'balay</i> 'play house'
<i>'pu'sil</i> 'gun'	<i>'pusil-'pusil</i> 'toy gun'

<i>Ginlagas</i>	<i>ko</i>	<i>ang</i>	<i>balabaw</i>	<i>sa</i>	<i>amun</i>	<i>ba'lay.</i>
chased	I	the	mouse	in	our	house.

'I chased the mouse in our house.'

<i>Nagsulud</i>	<i>ang</i>	<i>balabaw</i>	<i>sa</i>	<i>'balay-'balay.</i>
Entered	the	mouse	into	playhouse

'The mouse entered the playhouse.'

Sa mga halimbawa nga atun makita, makahimo man kita kang **notation** para sa mga **noun** nga mga ugat nga tinaga, kay amo dyaay ang mahimo natun:

$$[X]_{\text{NOUN}} \text{ ----> } [XX]_{\text{NOUN}}$$

[DIMINUTION]

2.0.1.c Adjective roots

May mga okasyon nga ang mga **adjectives** nga tinaga kon sambitun sa darwa ka beses, ang dya mga tinaga nangin **intensified** ang kabug-atun kang andang kahulugan. Makita dya sa mga masunod nga halimbawa:

<i>ba'hul</i> 'big'	<i>bahul-'bahul</i> 'very big'
---------------------	--------------------------------

<i>Ba'hul</i>	<i>ang</i>	<i>ba'lay</i>	<i>ni</i>	<i>Juan.</i>
big	the	house	of	Juan.

'The house of Juan is big.'

<i>Bahul-'bahul</i>	<i>ang</i>	<i>ba'lay</i>	<i>ni</i>	<i>Pedro.</i>
very-big	the	house	of	Pedro

'The house of Pedro is very big.'

Makahimo kita kang *notation* suno sa atun nakita nga halimbawa. Amo dyaay ang pwede natun mahimo:

Deletion rule:

$$[\dots VC] \text{ ---> } [\dots \emptyset C]$$

Suffixation rule:

$$[\dots C] \text{ ---> } [\dots C-a]$$

Mas maintindihan pa gid natun kon ano ang natabo sa *verbs* nga mga tinaga paagto sa *imperative* sa masunod nga topiko tungud hay may nakulang pa nga proseso kag idugang natun sa masunod nga topiko.

2.0.4 SUBTRACTIVE MORPHOLOGY with METATHESIS and Suffixation

<u>Verb</u>	<u>Deletion</u>	<u>Metathesis</u>	<u>Suffixation</u>
<i>bʉʉl</i> ‘get’	<i>bʉʉl</i>	<i>bʉlʉ</i>	<i>bʉlʉ-a</i> ‘get’
<i>kaʉʉn</i> ‘eat’	<i>kaʉʉn</i>	<i>kanʉ</i>	<i>kanʉ-a</i> ‘eat’
<i>ʉinʉm</i> ‘drink’	<i>ʉinʉm</i>	<i>ʉimn</i>	<i>ʉimn-a</i> ‘drink’

Sa mga *verb* nga ugat nga tinaga nga atun makita sa listahan, may natabo nga pagbaylo sa porma kang mga tinaga.

Makita natun nga ang una nga hitabo gindura ang naurihi nga *vowel*, kag ang masunod amo ang pagbaylo kang darwa ka urihi nga *consonants*. Ang urihi nga hitabo amo ang pagdugang kang *suffix* nga *-a* para ang mga tinaga nga *verbs* mahimo sa porma nga *imperative*.

Sa amo nga hitabo, makahimo kita kang *notation* parehas kang amo ka dyaay:

Deletion rule:

$$[\dots C_1 VC_2] \text{ ---> } [\dots C_1 \emptyset C_2]$$

Metathesis:

$$[\dots C_1 C_2] \text{ ----> } [\dots C_2 C_1]$$

Suffixation:

$$[\dots C_2 C_1] \text{ ----> } [\dots C_2 C_1 -a]$$

IMPERATIVE

2.1 Allomorphy

2.1.1 SUFFIXATION

Ang Kinarya-a may marka nga ginabutang sa urihi nga bahin kang mga tinaga (suffix) ilabi run gid sa mga aksyon nga mga tinaga (verbs). Kag ang marka nga dya nagapatuhuy sa aksyon nga pagahimoon pa lang kag ginatawag dya nga **future tense marker**. May darwa dya ka mga **allomorphs**, *-un* kag *-ən*. Makita natun dya sa mga masunod nga mga halimbawa:

<i>taguʔ</i>	‘keep’	<i>taguʔun</i>	‘will keep’
<i>himuʔ</i>	‘make’	<i>himuʔun</i>	‘will make’
<i>ʔubra</i>	‘work’	<i>ʔubrahən</i>	‘will work’
<i>rahaʔ</i>	‘cook’	<i>rahaʔən</i>	‘will cook’
<i>himəs</i>	‘prepare’	<i>himəsən</i>	‘will prepare’
<i>bətəŋ</i>	‘pull a rope’	<i>bətəŋən</i>	‘will pull a rope’

Suno sa mga halimbawa nga atun makita, ang marka nga *-un* makita natun sa mga tinaga nga nagatapos sa tunog nga *u*, kag ang marka nga *-ən* makita natun sa mga tinaga nga bisan ano lang ang anang katapusan nga tunog. Gani, makahimo kita kang **notation** para sa amo nga hitabo, kag amo dyaay ang pwede natun mahimo:

$$\begin{aligned} /-ən/ \text{ ---} > /-un/ \text{ u+} __ / \\ \text{---} > /-ən/ \text{ elsewhere +} __ / \end{aligned}$$

2.1.2 NASAL ASSIMILATION

Ang Kinaray-a nagabutang kang **prefix** nga *mang-* sa unahan nga bahin kang tinaga para ang mga tnaga nga dya mangin **future tense**.

Ginasunod ang **place of articulation** kang nauna nga nga tunog nga tinaga kang **nasal** nga amo ang naurihi nga tunog kang **prefix**. Pagkatapos nga masunod kang **nasal** ang nauna nga tunog kang tinaga, ginadura na dya. Ang dya nga proseso nagahitabo sa halos tanan nga mga tunog kang una nga **consonants** magluwas lamang sa ‘h’ kang ‘ʔ’ nga sa diin ang **prefix** nga ‘*maŋ*’ ang gin-gamit. Makita natun dya sa mga masunod nga lista kang **alternants**.

Root	Gloss	New form	Gloss
<i>kuhit</i>	‘pick a fruit (using a pole)’	<i>maŋ + kuhit = manguhit</i>	‘will pick a fruit (using a pole)’
<i>bunit</i>	‘line and hook’	<i>maŋ + bunit = mamunit</i>	‘will fish using a line and a hook’
<i>siʔəd</i>	‘snare’	<i>maŋ + siʔəd = maniud</i>	‘will snare (a bird)’
<i>kali</i>	‘dig’	<i>maŋ + kali = maŋali</i>	‘will dig’
<i>takaw</i>	‘steal’	<i>maŋ + takaw = manakaw</i>	‘will steal’
<i>həram</i>	‘borrow’	<i>maŋ + həram = maŋhəram</i>	‘will borrow’
<i>bənyag</i>	‘water the plants’	<i>maŋ + bənyag = mamunyang</i>	‘will water the plants’
* <i>hugas</i>	‘wash’	<i>maŋ + hugas = maŋhugas</i>	‘will wash’
* <i>ʔani</i>	‘harvest’	<i>maŋ + ʔani = maŋʔani</i>	‘will harvest’

2.2 Morphological Typology

Kinaray-a is generally an analytic kind of language. Around 80.34% percent of the total words can be isolated and can have its own meaning while around 19.66% are agglutinating.

For example, NP's in Kinaray-a is an analytic structure because each word has its own function and meaning and is isolated from the other words. This is shown by the examples below.

<i>Ang</i>	<i>mga</i>	<i>bata</i>	<i>sa</i>	<i>karsada.</i>
DET	PLU	child	LOC	street

'The children are on the street.'

<i>Duro</i>	<i>ang</i>	<i>mga</i>	<i>bata</i>	<i>sa</i>	<i>karsada.</i>
Many	DET	PLU	child	LOC	street

'There are many children on the street.'

Verb clauses show an agglutinating structure of the language in the sense that the morpheme breaks are very obvious. Also each affixes marks a single grammatical feature as shown by the examples below.

<i>Amo</i>	<i>dya</i>	<i>ang</i>	<i>gin-a-tumud</i>	<i>kang</i>	<i>kasulatan,</i>
DET	this	ABS	R.PROG-refer	ERG	scripture

'This is (what) the scripture is referring.'

<i>Paano</i>	<i>sanda</i>	<i>maka-tuo</i>	<i>sa</i>	<i>Ginoo</i>
How	they	IR.faith	LOC	Lord

'How can they have faith to the Lord?'

Furthermore, verbs also display a synthetic or fusional kind of structure of the language, in the sense that verbs do have single affixes marking with several grammatical information. This is shown by the examples below,

<i>Kag</i>	<i>paano</i>	<i>ang</i>	<i>mga</i>	<i>manug-wali</i>	<i>maka-pang-wali</i>	<i>kon</i>
And	how	ABS	PLU	R.PROG.TR-preach	IR-wali	if

<i>indi</i>	<i>pag-sugo-on?</i>
NEG	R> <on-sugo

'And how can the preachers preach if they are not commanded.'

Chapter 3

Syntax

3.0 Word classes

Ang mga nouns sa Kinaray-a makita natun pagkatapos kang absolutive case marker nga ‘ang’ nga nagasunod sa verb, nagaubra tana bilang subject kang sangka clause kag nagahulag tana bilang agent kang action.

Ang mga verbs ruman tana pwede makagamit kang realis prefix nag-, kag makita sa unahan nga bahin kang sentence, nagaubra tana bilang pangulo kang sangka sentence kag nagakahulugan kang sangka aksyon.

Ang mga adjectives makita antes ang linker nga antes ang noun, kag dya nagaubra bilang modifier, kag nagakahulugan kang sangka modifier kang sangka noun.

Ang mga adverbs makita sa urihi nga bahin kang sentence, kag nagaubra bilang modifier, kag nagakahulugan kang sangka modifier kang sangka verb.

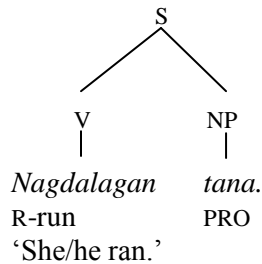
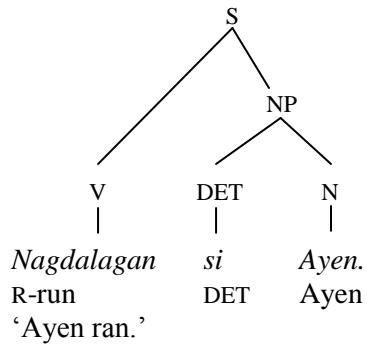
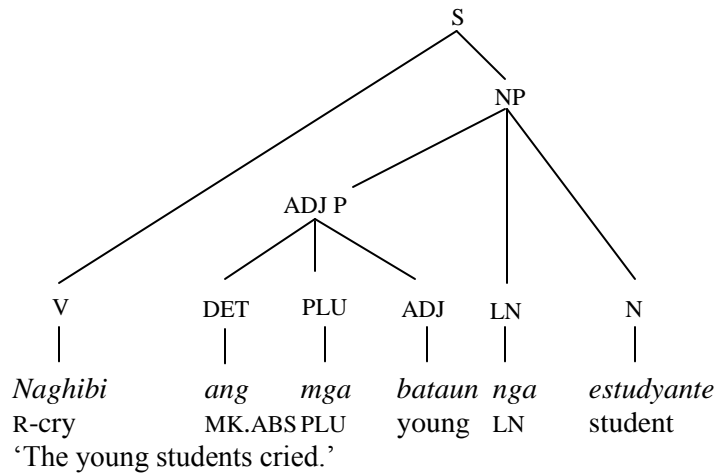
	Morphology	Distribution	Function	semantics
Noun		appears after an absolutive case markers that proceeds the verb	subject of a clause	agent
Verb	nag- ‘R’	initial position in a sentence	head of a sentence	action
Adjective		appears before a linker that precedes the noun	modifier	modifier of a noun
Adverb		final position in a sentence	modifier	modifier of a verb

Nagdalagan ang ayam kang tama ka dasig.
 R-run CM.ABS dog CM.ERG very LNK fast
 ‘The dog ran very fast.’

Naghibi ang bata kang matunog.
 R-cry CM.ABS baby CM.ERG loud
 ‘The baby cried loudly.’

Nagpanaw ang mga mal-am nga bayi kang tama ka hinay.
 R-walk CM.ABS MK.LN old LN bai CM.ERG very LN slow
 ‘The old women walked ver dlowly.’

3.1 Sentence structure



PS rules:

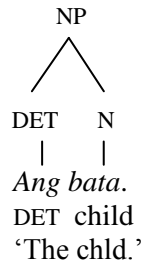
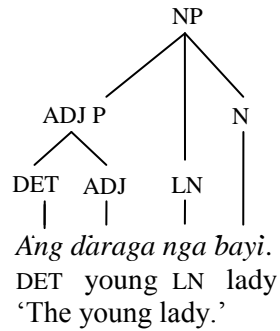
- S -----> V (ADJP) NP
- V-----> {naghibi, nagdalagan}
- ADJP --> {DET PLU ADJ}
- NP -----> { (LN) N }
- { PN }
- { PRO }

Lexical insertion rule:

Bisan ano nga lexical category may sangka bata nga node nga amo ang matawag nga specific lexical item kanga mo nga kategorya.

3.2 NP structure

Kinarya-a NP structure makasakup kang mga tinaga nga determiners, adjective phrase, kang linker kag kang noun. Pero ang NP mahimo nga simple lang ang anang istruktura nga makasakup kang determiner kag noun.



NP rules:

NP ----> DET (ADJP) (LN) N
 ADJP ---> {DET ADJ}
 N -----> {lady, child}

Derived rule:

NP ----> DET N

3.4 TAM

Ang mga verb sa Kinaray-a nagapabutyag kang Mood nga sistema kag nagapaktia kang Realis-Irrealis nga kinalain. Ang pagbalhin kang realis nga marka nagapakita kang progressive nga aspect. Makita natun dya sa masunod nga mga halimbawa.

Nagturog tana kabii.
nag-turog
 R-sleep 3SG last night
 ‘He slept last night.’

Nagaturog tana kadya.
nag-a-turog
 R-PROG-sleep 3SG now
 ‘He is sleeping now.’

Maturog tana karo-on sa gabii.
ma-turog
 IRR-sleep 3SG later tonight
 ‘He will sleep tonight.’

3.5 Organization of the core

Ang ginasunod kang Kinaray-a nga hurma kang marka kang core arguments amo ang ergative-absolutive marking. Ang S kag O pareho ang andang itsura pero ang A tana lain kananda.

3.5.1 Case markers

Ang mga masunod nga halimbawa ginagamitan kang case markers sa full NP. Ang **S** kag **O** full NP nagagamit kang analytic case marker *ang* ‘ABS’, pero ang A full NP *kang* ‘erg’ nga klase ka analytic case marker ang anang ginagamit.

Nakita [kang bata] [ang bayi.]
na-kita
 R.see ERG child ABS woman
 ‘The child saw the woman.’

Nagturog [ang bata].
nag-turog
 R.sleep ABS child
 ‘The child slept.’

3.5.2 Case forms

Sa mga masunod ruman nga mga halimbawa, ang **S** kag **O** sa personal pronouns nagagamit kang magkapareho nga marka, e.g. ‘*tana.3SG.ABS*’, pero ang **A** tana nagagamit kang iba nga marka, e.g. ‘*na.3SG.ERG*’.

<i>Mabalik</i>	[<i>tana.</i>]	<i>Makita</i>	[<i>na</i>]	[<i>tana.</i>]
<i>ma-balik</i>		<i>ma-kita</i>		
IRR.return	3SG.ABS	IRR.see	3.SG.ERG	3.SG.ABS
‘He will return.’		‘He will see him.’		

3.5.3 Personal pronouns

Ang mga Kinaray-a personal pronoun nagagamit kang case forms. Nagapakita sanda kadya kang Ergative-Absolutive nga pattern kang core organization. Mapakita dya kang mga lista kang mga personal pronouns sa idalum.

Person and Number	S/O Absolutive	A Ergative	E Extension to the core
1 SG	ako	ko	kanakun
2 SG	ikaw	mo	kanimo
3 SG	tana	na	kana
1 PL			
INCL	kita	natun	kanatun
EXCL	kami	namun	kanamun
2 PL	kamo	ninyo	kaninyo
3 PL	sanda	nanda	kananda

Maturog [ako.]
ma-turog
 IRR.sleep 1SG.ABS
 ‘I will sleep.’

Lantawun [ko] *ang bata*
lantaw-un
 see.IRR 1SG.ERG DET child
 ‘I will see the child.’

Makita [ako] *kang bata.*
ma-kita
 IRR.see 1SG.ABS OBL child
 ‘The child will see me.’

Ang porma kang **E** lain gid sangsa porma kang **S, A,** kag **O**. Ang mga **E** nga pronouns pareho lang kang possessive pronouns sa Kinaray-a, pareho kang ginapakita kang masunod nga mga halimbawa.

<i>Itugro</i>	<i>kang</i>	<i>bata</i>	<i>ang</i>	<i>pagkaun</i>	<i>kanakun.</i>
IRR.give	ERG	child	ABS	food	1SG.OBL
‘The child will give the food to me.’					

3.6 Valency change

Ang Kinaray-a may ginatawag nga pagbalhin kang Valency. Ang sangka pagbalhin matawag natun nga Pagdugang ukon Addition. Ang sangka proseso kang Pagdugang matawag natun nga Causativisation tungud hay nagaporma dya kang causative construction nga sahi kang sentence.

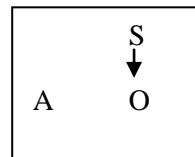
3.6.1 Addition

3.6.1.a Causative

Ang **causativisation** nagatabo kon ang nagaisarahanun nga core argument nga **S** mahimo nga **O**, kag may madugang nga **A** sa sentence. Mapakita dya sa masunod nga halimbawa.

			S	<----- basic intransitive clause
<i>Maturog</i>	<i>run</i>	[<i>ang</i>	<i>bata.</i>]	
ma-turog				
IRR-sleep	now	ABS	child	
‘The child will now go to sleep.’				

			A	O	<----- derived transitive clause
<i>Ipaturigon</i>	<i>run</i>	[<i>kang</i>	<i>nanay</i>][<i>ang</i>	<i>bata</i>]	
Ipa><on -turog					
IRR -sleep	now	ERG	mother	ABS	child
‘The mother will now put the child to sleep.’					

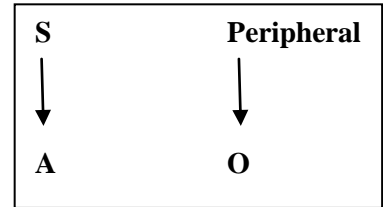


3.6.1.b Applicative

May mga hitabo man nga ang **S** mangin **A** kag ang Peripheral mangin **O**. Ang dya nga hitabo matawag natun nga Applicative nga sahi kang pamaagi, kag dya makahimo kang applicative nga construction kang sentence. Makita natun dya sa mga masunod nga mga halimbawa.

		S		Peripheral	<----- basic intransitive clause	
<i>Nagbatang</i>	[<i>ang</i>	<i>bata</i>]	<i>sa</i>	[<i>bag-o</i>	<i>nga</i>	<i>katre</i>]
Nag-batang						
R-lie.down	ABS	child	OBL	new	LN	bed
‘The child laid down (on the new bed).						

	A		O				<----- derived transitive clause
<i>Ginbatangan</i>	[<i>kang bata</i>]	<i>ang</i>	[<i>bag-o nga</i>	<i>katre</i>]			
Gin><an –batang							
R-lie.down	ERG	child	ABS	new	LN	bed	
‘The child laid down on the new bed.’							



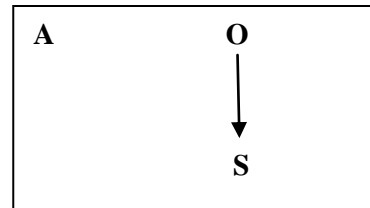
3.6.2 Reduction

Ang pangarwa nga sahi kang pagbalhin amo ang Reduction. Ang mga proseso na ka dya amo ang mga ginatawag nga Passivisation, Antipassive, Reciprocal, kag Reflexive.

3.6.2.a Passive

Ang passive construction resulta kang ginatawag nga passivisation. Amo dya ang sangka pagbalhin kang nga ang karaan nga **O** mangin **S** kang ang **A** ginadura na ukon ginapanaba na ang anang posisyon (demoted). Makita natun dya sa mga masunod nga halimbawa.

	A		O
<i>Ginpatay</i>	[<i>kang man-ug</i>]		[<i>ang manok.</i>]
Gin-patay			
R-kill	ERG	snake	ABS
‘The snake killed the chicken.’			



	S	
<i>Napatay</i>	[<i>ang manok.</i>]	
Na-patay		
r-kill	abs	chicken
‘The chicken was killed.’		

3.6.2.b Antipassive

Ang antipassive nga proseso nagahimo kang sangka antipassive nga sentence construction, kon sa diin ang **A** mangin **S** kag ang **O** mahimo nga **Peripheral/E**. Ang dya nga hitabo ginatawag natun nga argument rearrangement. Turukun natun sa masunod nga mga halimbawa.

	A		O
<i>Gin-gurut</i>	[<i>kang bayi</i>]	[<i>ang</i>	<i>karne.</i>]
Gin-gurut			
R-slice	ERG	woman	ABS
‘The woman sliced the meat.’			

	S		E
<i>Naggurut</i>	[<i>ang bayi</i>]	[<i>kang</i>	<i>karne.</i>]
Nag-gurut			
R-slice	ABS	woman	ERG
‘The woman sliced meat.’			

May mga hitabo man nga ang **A** mangin **S** kag ang **O** madura sa sangka construction. Dya ginatawag natun nga Valency reduction. Makita natun dya sa mga masunod nga halimbawa.

		A		O
<i>Ginkudot</i>	[<i>kang</i>	<i>bayi</i>]	[<i>ang</i>	<i>bata.</i>]
Gin-kudot				
R-pinch	ERG	woman	ABS	child
‘The woman pinched the child.’				

		S	
<i>Nagapangudot</i>	[<i>ang</i>	<i>bayi.</i>]	
Naga-pang-kudot			
R-PROG-pinch	ABS	woman.	
‘The woman pinches.’			

3.6.2.c Reciprocal

May sangka proseso man nga ginatawag natun Reciprocal. Dya nga hitabo nagaresulta kon ang A kag O nagadapun kag nagahimo nga S. Makita natun dya sa mga masunod nga halimbawa.

		A		O
<i>Ginsumbag</i>	[<i>ni</i>	<i>Juan</i>]	[<i>si</i>	<i>Pedro.</i>]
Gin-sumbag				
R-punch	ERG	Juan	ABS	Pedro
‘Juan punches Pedro.’				

		S	
<i>Nagsumbaganay</i>	[<i>sanda.</i>]		
Nag><anay –sumbag			
R><-punch		3.pl.abs	
‘They punch each other.’			

3.7 Verbless clauses

Ang Kinaray-a may mga ginatawag man nga verbless clauses. Dya nga mga grupo ka mga tinaga nga nagaporma kang sangka clause wara sanda it mga ulo ukon headless hay wara ti mga verbs nga makita kananda. Ang rugyan lang kananda amo ang verbless clause subject (VCS) kang ang verbless clause complement (VCC). Turukun natun sanda suno sa andang mga sub-classes.

A relation of equation – kon ang VCC amo gid ang NP

<i>Bugto =ko</i>	<i>tana.</i>
[<i>brother=my</i>] _{VCC}	[<i>he</i>] _{VCS}
‘He is my brother.’	

A relation of identity

Maestro tana
 [teacher]_{vcc} [he]_{vcs}
 ‘He is a teacher.’

A relation of attribution

Gwapa tana.
 [beautiful]_{vcc} [she]_{vcs}
 ‘She is beautiful.’

A relation of location

Rugto sa bukid.
 [there]_{vcc} [on mountain]_{vcs}
 ‘There on the mountain.’

A relation of possession

Ang imo nga bag.
 [ABS your]_{vcc} [ERG bag]_{vcs}
 ‘Your bag.’

A relation of benefaction

Ang regalo para kanimo.
 [ABS gift]_{vcs} [for you]_{vcc}
 ‘The gift for you.’

Existence

May Dios.
 EXIST God
 ‘God exist.’

3.8 Sentence types

Ang Kinaray-a mga mga special sentence types nga ginatawag. Ang kalabanan sa mga sentence types nga dya amo ang, declarative, imperative kag interrogative. Ang dya nga mga sentence types napasakup sa ginatawag nga speech acts.

3.8.1 Declarative

Ang declarative sentence, amo dya ang mga kalabanan nga mabatian sa mga Kinaray-a. Mabatian dya kon ang sangka tawo nagatugro kang impormasyon ukon nagapamaan sa anang ginaistorya. Pareho kang mga masunod nga halimbawa.

Nagrigos ako kaina sa suba.
'I took a bath in the river a while ago.'

Gutum run ako.
'I am hungry.'

3.8.2 Imperatives

Ang mga sentence types tana nga pasugo ukon imperatives may iba man nga gamit sa Kinaray-a. Kon ang manughambal may gusto ipahimo sa anang ginahambalan, mahimo nga magamit gid tana kang pasugo nga mga sentence.

Ang mga pasugo kalabanan may second person actor. Kag kon indi pagsambitun ang NP, mahangpan run nga may second person pronoun. Makita natun dya sa mga masunod nga halimbawa.

Buul to abi kang silhig.
Get EMPH ERG broom
'Get a broom.'

Maria, buul to kang silhig.
Maria get EMPH ERG broom
'Maria, get a broom.'

Ang Kinaray-a nagagamit man kang affix nga nagamarka kang imperative mood. Sa mga data nga atun makita ang mga pasugo sa Kinaray-a nagagamit kang suffix nga '-i' para himoon nga pasugo ang ordinary nga verb kag kon kaisa nagagamit man kang cimcumfix nga 'pa> <a'. May mga hitabo man ang Kinaray-a nagagamit kang suffix nga '-a' sa mga nouns ilabi run gid ang mga objects para magamit sa pasugo nga sentence. Turukun natun ang mga masunod nga halimbawa.

Tugroi ang bata ka tinapay.
tugro -i
give-IMP ABS child ERG bread
'Give bread to the child.'

Paturoga ang bata.
Pa><a -turog
IMP -sleep ABS child
'Put the child to sleep.'

Silhiga *ang* *mga* *basura.*
 silhig-a
 broom –IMP ABS PLU garbage
 ‘Sweep away the garbage.’

3.8.3 Interrogatives

Ang mga pamangkot ukon interrogative sentence sa Kinaray-a may mga matahum nga gamit. Kon kaisa nagapangayo dya kang impormasyon, kon kaisa nagatugro kang impormasyon.

Ang darwa ka mga sahi kang pamangkot nga nagapangayo kang impormasyon amo ang yes-no questions ukon closed questions. Ang isara tana amo ang Wh- questions ukon open questions (content questions).

Ang kalabanan sa mga yes-no questions sa Kinaray-a maman-an lamang paagi sa pagtaas kag pagpanaog kang tono kang manughambal sa anang sentence nga daw pareho kang balud.

Halimbawa: *May pagkaun kaw dyan?* (Do you have food?)

Sa mga Wh- nga sahi ka pamangkot ruman tana, ang kada sahi ka pamangkot may kaugalingun nga tinaga para maman-an kon ano nga impormasyon ang ginapangayo kang tagapamangkot. Turukun natun sa mga masunod nga halimbawa.

Why

Andut nga wara nimo makaun ang tinapay haw? (Why you did not eat the bread?)
 Andut nag-agto ikaw sa banwa? (Why did you go to the town?)

What

Ano ang ginakaun mo nga ria? (What are you eating?)
 Ano ang ginahimo mo? (What are you doing?)
 Ano ria? (What is that?)

Who

Sin-o ang nagpatay kay Lapu-lapu? (Who killed Lapu-lapu?)
 Sin-o ang tag-iyang lapis nga dya? (Who owns this pencil?)

Where

Sa diin kaw maghalin? (Where have you been?)
Sa diin mo gintago ang medyas ko? (Where did you hide my socks?)

May mga particles man nga ginagamit ang Kinaray-a sa andang mga pamangkot agud to nga mangin pinasahi nga sahi ka pamangkot ang mahuman. Ang dya nga pamangkot wara nagapangayo kang impormasyon kundi nagatugro kang impormasyon ukon nagapabaskug kang ginkuon kang manughambal. Ginatawag ang dya nga sahi ka pamangkot nga Rhetorical questions.

Sangka patimaan nga ang pamangkot sangka rhetorical question amo ang mga tinaga nga ‘indi bala’. Turukun natun ang mga masunod nga mga halimbawa.

Indi bala nga ginhambalan ko kamo nga mabalik ako liwan?
 (Lit: Isn't it that I have told you that I will come back?)
 (Emphatic equivalent: I have told you that I will come back.)

May ginagamit man ang mga Kinaray-a para maman-an nga rhetorical question ang sangka pamangkot kon may tinaga dya nga 'haw' sa urihi kang sentence. Kag ang pamangkot kalabanan nagasunod sa sangka declarative sentence. Ang tinutuyo kang rhetorical nga pamangkot amo ang pagtugro kang emphasis sa impormasyon nga ginatugro kang declarative sentence. Pareho kang masunod nga halimbawa.

Ginkun-an ko kamo nga mabalik liwan ako. Wara kamo nagapamati haw?
 (I have told you that I will come back. You did not listen! (lit. Are you not listening?))

3.8.4 Negation

Ang Kinaray-a may mga ginagamit nga mga particles ukon mga tinaga nga magamarka kang ginatawag nga negation ukon sa pagmarka kang clausal negation. Kag kon kaisa makita ang mga particles nga dya sa mga pasugo nga sentences. Halimbawa ka dya amo ang mga masunod.

Wara run ako ti makaun. (I have **nothing** more to eat.)
Indi run ako ka panaw. (I **can't** walk anymore.)
Bukun ti ikaw ang akun ginaistorya. (I am **not** talking to you.)
 Imp: *Indi pagkan-a ang pinya.* (**Don't** eat the pineapple.)

3.9 Subordination

3.9.1 Relative clause

Ang Kinaray-a nagagamit kang marka nga 'nga' sa mga relative clause bilang relativizer. Amo man nga tinaga ang ginasal-i sa relative pronoun. Makita natun dya sa mga masunod nga halimbawa.

Ang lalaki nga ginapalangga ni Maria.
 ABS man REL loved by Maria
 'The man **whom** Maria loves.'

Tito, nga akun ginapalangga, nagasulat ako kanimo.
 Titus REL my love R.PROG-write I OBL
 'Titus, **whom** I dearly love, I am writing to you.'

3.9.2 Adverbial clause

May mga adverbializers ang Kinaray-a sa andang mga subordinate clauses. Makita dya sa mga masunod nga halimbawa.

Time:	<i>Nagdalagan tana [kang makita na nga mauran run.]_{ADVL CL}</i> 'She ran when she saw that it was about to rain.'
Location:	<i>Makaun kita [kon sa diin may nagabaligya kang ibos.]_{ADVL CL}</i> 'Let's eat where there's someone selling rice cakes.'
Manner:	<i>Namugon tana [pareho kang sangka uripun.]_{ADVL CL}</i> 'He worked like a slave.'
Purpose:	<i>Naglayag liwan si Pedro [agud to nga makadakup tana liwan kang isda.]_{ADVL CL}</i> 'Peter sailed again in order that he will catch fish again.'
Reason:	<i>[Tungud hay nagutum tana run]_{ADVL CL}, nagbakal tana kang pagkaun.</i> 'Because he was hungry, he bought food.'
Condition:	<i>Maayad ikaw [kon magtuo ikaw kana.]_{ADVL CL}</i>

3.10 Coordination

Ang Kinaray-a may mga coordinating conjunctions nga ginatawag, parehas kang *kag*, *ukon*, *kag pero*. Makita natun dya sa mga masunod nga mga halimbawa.

Ginbayaw tana nga labaw sa tanan kag ang tanan nga mga tinuga magasimba kana.
'He was exalted above all **and** all the creatures will worship him.'

Makasakay ikaw sa jeep ukon sa mga tricycle nga nagaagi rugya.
You can ride in a jeep or in the tricycles that passes here.

Si Lot nag-agto sa patag pero si Abraham sa kamingawan.
Lot went to the plains but Abraham to the wilderness.

Conclusion and Generalization

Ang Kinaray-a sangka pinasahi nga hinambalan sa Pilipinas. Sa tulad, medyo natungkad run ang anang mga kinaiya kag kinaugali paagi sa pagtuon natun sa bahin kang anang Morphology kag Syntax. Kar-on, medyo indi pa gid gawa natun mapasanyog ang pagtuon tungud sa kakulangan kang atun mga garamitun sa pagpadalum kang mga kinaugali kang Kinaray-a.

May sangka butang pa gani nga wara pa gid mapadalman kang atun pagtuon kon ano gid ang kinaiya kag kinaugali kang tinaga nga 'to' nga makita natun sa mga halimbawa nga nalista sakup kang mga pasugo ukon mga imperatives. May mga panghuna-huna nga nagakuon nga ang tinaga nga 'to' makabig nga sangka particle lang kang sangka sentence. Ang dya nga panghuna-huna indi natun makuon nga matuod kag amo gid ang kinaugali kang napatungdan nga tinaga.

Sa mga masunod nga pagtuon, duro pa gid ang atun mahangpan nahanungud sa Morpolohiya kag Syntaks kang Kinaray-a. Matun-an man natun sa urihi kon may Juxtapostion bala ang Kinaray-a ukon wara.

Bibliography

Wikipedia (*Kinaray-a Language*)
 Kroeger, Paul R.; *Analyzing Grammar: an Introduction*

Appendix

Appendix B

Kinaray-a Phonetic Consonant chart

	bilabia l		alveola r	post- alveola r	palato- alveolar	palata l	vela r	labial- velar		glotta l
Plosive	p p̣		t ṭ				k ḳ			ʔ
	b ḅ		d ḍ				g g̣			
nasal	m		n				ŋ			
trill			r							
fricative			s	dʒ						h
approximant						j		w		
lateral approximant			l							

Appendix C

Kinaray-a Phonetic Vowel chart

	front		central		back	
	unrounded	rounded	unrounded	rounded	unrounded	rounded
close	i					u
near-close	ɪ					ʊ
close-mid			ə			
mid						
open-mid						
near-open						
open					ɑ	